Skolverket

Kommentar till ämnesplanerna i modersmål – romani chib som andraspråk (nybörjare) och romani chib som andraspråk (fortsättning) i anpassad utbildning på gymnasial nivå

Om ämnena

Ämnena modersmål – romani chib som andraspråk (nybörjare) och modersmål – romani chib som andraspråk (fortsättning) utgår från synsättet att romani chib har betydelse för både individen och samhället. Att bibehålla och utveckla sitt språk är en mänsklig rättighet för individen. Förtrogenhet med romani chib bidrar till elevernas flerspråkhet och kunskaper i språket kan förbättra elevernas förutsättningar för framgång i skolan.

Ämnesplanerna i de nationella minoritetsspråken lyfter vikten av att skydda och stärka de nationella minoritetsspråken så att de ska fortsätta att vara en levande del av samhället även i framtiden. Ämnesplanerna kan bidra till att bevara, utveckla och revitalisera ett språk som gått förlorat i föräldragenerationen eller ännu tidigare, till följd av den svaga ställning som de nationella minoritetsspråken haft under lång tid. För det nationella minoritetsspråket romani chib finns ämnesplaner i romani chib som förstaspråk, romani chib som andraspråk (nybörjare) och romani chib som andraspråk (fortsättning).

Syfte

Ämnets syfte gäller för båda nivåerna i respektive ämne inom modersmål – romani chib som andraspråk och ska genomsyra planeringen och genomförandet av undervisningen. Syftet beskriver de övergripande målsättningar som gäller för det aktuella ämnet. Syftestexten avslutas med fyra mål som avgränsar de delar av syftet som ligger till grund för betygskriterierna.

I ämnets syfte framgår att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla sina kunskaper i och om sitt modersmål och dessutom om kulturen och samhället i de områden där modersmålet talas. Den kulturella identiteten hos de elever som läser modersmål är ofta flerdimensionell och präglad av tillhörighet till flera

kulturer. Elever kan ha anknytning till en eller flera nationella minoriteter eller minoritetsspråk, och tillhörighet till en nationell minoritet innebär inte automatiskt koppling till ett visst nationellt minoritetsspråk.

I ämnena inom modersmål – romani chib som andraspråk får eleverna möjlighet att utveckla en flerkulturell identitet på sina egna villkor. Det är betydelsefullt att det är en identitet som de själva har definierat och har möjlighet att reflektera över. Ett sätt att stärka sin kulturella identitet är att utveckla kunskaper om inte bara språket, utan även om kulturella företeelser och samhällsfenomen i områden där modersmålet talas eller har talats. Fördjupade kunskaper om språk, kulturer och samhällen kan utgöra en kunskapslänk mellan generationer, och ge eleverna större möjlighet att reflektera över sin egen identitet.

Centralt innehåll

Nedan följer kommentarer till det centrala innehållet i modersmål – romani chib som andraspråk (nybörjare) och modersmål – romani chib som andraspråk (fortsättning). Kommentarerna till det centrala innehållet är utformade för att ge en översiktlig och stödjande tolkning av ämnesplanernas formuleringar. Innehållspunkterna kommenteras för varje nivå under fem rubriker. I kommentaren till varje punkt förtydligas innehållet där det finns behov av att klargöra begrepp eller formuleringar. Kommentarerna beskriver även i korthet progressionen mellan nivåerna, med fokus på hur innehållet utvecklas. Formuleringar som är hämtade direkt från det centrala innehållet är genomgående kursiverade i texten.

Det centrala innehållet i respektive nivå anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. De olika delarna av det centrala innehållet kan med utgångspunkt i vad läraren bedömer mest lämpligt kombineras med varandra för att uppnå syftet med undervisningen för den aktuella elevgruppen.

I det centrala innehållet förekommer uttrycket *till exempel*. De exempel som ges är valda för att ge en anvisning om innehållets svårighetsgrad, omfattning eller avgränsning. Exemplen är inte obligatoriska att behandla i undervisningen, utan kan ersättas av annat likvärdigt innehåll. De exempel som återfinns i denna ämneskommentar har samma syfte som exemplen i ämnesplanen. I det centrala innehållet förekommer också uttrycket *däribland*. Det mer detaljerade innehåll som nämns är då obligatoriskt att behandla i undervisningen.

Strategier är ett nyckelbegrepp i ämnena inom modersmål – romani chib som andraspråk. I det centrala innehållet återkommer en rad olika strategier. En framgångsrik och effektiv språkinlärare har en uppsättning olika språkliga strategier att välja bland. Dessa strategier behöver eleverna få möta och träna på i undervisningen.

Begreppen *språkliga strategier*, *språkbytesprocessen* och *språkrevitalisering* utvecklas under rubriken *Övriga kommentarer*.

Nivå 1 Modersmål – romani chib som andraspråk (nybörjare)

Muntlig framställning och hörförståelse

Det centrala innehåll som behandlar muntlig framställning och hörförståelse på nivå 1 är formulerat i fyra innehållspunkter.

- *Hörförståelse. Tydligt talad, mycket enkel romani chib, i långsamt tempo, däribland dialoger.*

I undervisningen ska eleverna få träna på sin hörförståelse genom att få lyssna till *tydligt talad, enkel romani chib i långsamt tempo. Dialoger* är ett obligatoriskt inslag i undervisningen, men även annan talad romani chib kan ingå, till exempel mycket enkla presentationer och berättelser.

- *Strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.*

Undervisningen ska behandla *strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.* Att kunna lyssna på andra är ett sätt att lära sig nya saker och få möjlighet att möta nya perspektiv. Det är också en förutsättning för att få till stånd en dialog mellan människor. Strategier för att lättare förstå talat språk och texter går ut på att man använder sin förförståelse för att göra så goda gissningar eller uppskattningar som möjligt av det man inte förstår. Läraren behöver vägleda eleverna i lyssnandet så att de får utveckla sin ”guessing competence”, det vill säga sin förmåga att dra så logiska slutsatser som möjligt om innehållet i ofullständiga eller otydliga budskap. Konkret kan detta handla om att gissa och dra slutsatser med hjälp av sammanhanget *för att uppfatta betydelsebärande ord*.

- *Strategier för att underlätta samtal, däribland omformuleringar, gester och frågor.*

I undervisningen ska eleverna få träna på och utveckla olika kommunikativa *strategier*. Det inbegriper hur man kan göra sig förstådd och kompensera för när det är svårt att uttrycka exakt det man vill genom *omformuleringar och gester* samt hur man kan ställa *frågor* till samtalspartnern för att föra samtalet framåt.

- *Muntlig framställning, däribland mycket enkla presentationer, meddelanden och beskrivningar samt samtal om välbekanta ämnesområden, vardagliga situationer och intressen.*

I undervisningen ska eleverna få träna på och genomföra *mycket enkla* muntliga framställningar. Att eleverna får samtala *om välbekanta ämnesområden, vardagliga situationer och intressen* gör att de har en förförståelse av innehållet, vilket har stor betydelse för hur de tillägnar sig det språkliga inflödet. Genom att eleverna får möjlighet att använda romani chib i allt fler sammanhang och samtalssituationer vidgar de sitt ordförråd och sin förmåga att variera språket. Målgruppen för en *muntlig framställning* kan vara liten, kanske några

klasskamrater eller andra elever som talar språket, men den kan också vara en större grupp.

Skriftlig framställning

Det centrala innehåll som behandlar skriftlig framställning på nivå 1 är formulerat i en innehållspunkt.

- *Skriftlig framställning, däribland mycket enkla meddelanden och beskrivningar.*

I undervisningen ska eleverna få arbeta med *skriftlig framställning*. De ska få lära sig att skriva *mycket enkla meddelanden och beskrivningar* på romani chib, men även andra typer av mycket enkla texter kan behandlas. Innehållet kan med fördel kombineras med innehållspunkten *uttal, ord, artighetsfraser och grammatiska strukturer i texter och tal som eleven möter samt i egen produktion och interaktion.*

Sakprosa och skönlitteratur

Det centrala innehåll som behandlar sakprosa och skönlitteratur på nivå 1 är formulerat i två innehållspunkter. I textbegreppet nedan inbegrips även muntligt traderande.

När det gäller innehåll som behandlar läsning av texter ska undervisningen utgå från det lästa men också ha ett språkutvecklande perspektiv.

- *Strategier för att läsa och samtala om texter.*

Undervisningen ska behandla *strategier för att läsa och samtala om texter*. Dessa strategier kan handla om läsrelaterade aktiviteter, både muntliga och skriftliga, som genomförs före, under och efter läsning. Här avses ett gemensamt arbete under lärares ledning som bland annat syftar till att tillvarata elevernas egna erfarenheter och förkunskaper, väcka lust och intresse för den aktuella texten samt till att ge förbättrade förutsättningar för eleverna att både förstå textens innehåll och utveckla sitt språk.

- *Läsning av, och samtal om, korta och mycket enkla texter på romani chib, däribland berättelser. Muntlig berättartradition och sånger.*

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att ofta och regelbundet läsa och samtala om *korta och mycket enkla texter på romani chib* för att förstå egna och andras erfarenheter och livsvillkor och på så sätt vidga sina perspektiv. Eleverna ska även få läsa för att uppleva skönlitteraturens estetiska värde. Berättelser är obligatoriskt innehåll i undervisningen, men andra texter kan ingå, till exempel poesi eller mycket enkla meddelanden och beskrivningar. I innehållspunkten ingår *muntlig berättartradition och sånger*. Den muntliga traditionen är en del av det kulturella arvet som kan föras vidare till nya generationer med hjälp av både skolan och familjen. Den är tillsammans med den skrivna litteraturen en viktig kunskapskälla för eleverna och mötet med den bidrar till att göra dem delaktiga i en litterär tradition.

Innehållspunkten kan med fördel kombineras med undervisning som behandlar språk, kultur och samhälle.

Språk och språkanvändning

Det centrala innehåll som behandlar språk och språkanvändning på nivå 1 är formulerat i en innehållspunkt.

- *Uttal, ord, artighetsfraser och grammatiska strukturer i texter och tal som eleven möter samt i egen produktion och interaktion.*

Här betonas att undervisning om *uttal, ord, artighetsfraser och grammatiska strukturer* ska ske i samband med det språk som eleverna möter i olika typer av kommunikationssituationer samt i samband med deras *egen produktion och interaktion*. Att ständigt utveckla ordförrådet är av stor vikt för elevernas andraspråksutveckling. Genom att eleverna utvecklar kunskaper om romani chib samt får möta elevnära texter, men även lite mer utmanande uppgifter där undervisningen ger dem stöd, utvecklar de sitt eget språk.

Språk, kultur och samhälle

Det centrala innehåll som behandlar språk, kultur och samhälle på nivå 1 är formulerat i tre innehållspunkter.

- *Sveriges nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk. Översiktligt om nationella minoriteters fri- och rättigheter enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.*

Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samerna är också ett urfolk. Sveriges nationella minoritetsspråk är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Undervisningen ska behandla vilka *Sveriges nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk* är. Den ska även översiktligt behandla, och bidra till elevernas förståelse av, vilka fri- och rättigheter som gäller för de nationella minoriteterna *enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

- *Romsk kultur, till exempel traditioner.*
- *Estetiska uttryck inom romsk kultur, till exempel inom konst och musik.*

Kultur är inte något statiskt utan något som människor skapar genom sina dagliga interaktioner och därmed något som är i ständig omvandling. Innehållspunkterna ger läraren möjlighet att, tillsammans med sina elever, välja ut vad som ska studeras *inom romsk kultur*. Den enskilda gruppens sammansättning och behov kan med fördel styra detta. Om det finns elever i gruppen som identifierar sig som tillhörande en annan nationell minoritet kan även den minoritetens kultur behandlas i undervisningen.

Nivå 2 Modersmål – romani chib som andraspråk (nybörjare)

Flera av innehållpunkterna i nivå 2 är formulerade på samma sätt som i nivå 1 och kommenteras enbart där. Att de är likalydande innebär att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att befästa sina kunskaper genom att de får fortsätta att träna på de olika delarna som framgår i det centrala innehållet. Läraren kan självklart variera det undervisningsmaterial som används i de olika nivåerna. Progressionen mellan nivå 1 och nivå 2 ligger i nivåerna som helhet.

Muntlig framställning och hörförståelse

Det centrala innehåll som behandlar muntlig framställning och hörförståelse på nivå 2 är formulerat i fem innehållspunkter.

- *Hörförståelse. Tydligt talad, enkel romani chib, främst i långsamt tempo, däribland dialoger och intervjuer.*

Innehållet som handlar om *hörförståelse* innebär en progression från nivå 1 genom att även *intervjuer* är obligatoriskt innehåll.

- *Strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.*

Innehållet finns med i båda nivåer i ämnet och är formulerat på samma sätt. Innehållspunkten kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

- *Strategier för att underlätta samtal, däribland omformuleringar, gester, frågor och stödjande fraser.*

Innehållspunkten innebär en progression från nivå 1 genom att eleverna ska få träna på strategier även i form av *stödjande fraser* som bekräftar samtalspartnern, till exempel i form av att uttrycka förståelse.

- *Hur ord, fasta språkliga uttryck och vardagsfraser används i talad romani chib i olika situationer samt hur olika formuleringar används för att inleda och avsluta olika typer av framställningar och samtal.*
- *Muntlig framställning, däribland mycket enkla presentationer, meddelanden och beskrivningar samt samtal om välbekanta ämnesområden, vardagliga situationer, intressen och händelser.*

Undervisningen ska behandla *hur ord, fasta språkliga uttryck och vardagsfraser används i talad romani chib*. På så vis, och genom att den behandlar *hur olika formuleringar används för att inleda och avsluta olika typer av framställningar och samtal,* ska eleverna få kunskaper som bidrar till att utveckla deras hörförståelse samt förståelse av hur de själva kan uttrycka sig, till exempel i olika vardagliga sammanhang. Eleverna ska få träna på och genomföra muntlig framställning i både nivå 1 och nivå 2. I nivå 2 tillkommer samtal om *händelser*.

Skriftlig framställning

Det centrala innehåll som behandlar skriftlig framställning på nivå 2 är formulerat i en innehållspunkt.

- *Skriftlig framställning, däribland mycket enkla meddelanden och beskrivningar.*

Innehållet finns med i båda nivåer i ämnet och är formulerat på samma sätt. Innehållspunkten kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

Sakprosa och skönlitteratur

Det centrala innehåll som behandlar sakprosa och skönlitteratur på nivå 2 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Strategier för att läsa och samtala om texter.*
- *Läsning av, och samtal om, korta och mycket enkla texter på romani chib, däribland berättelser. Muntlig berättartradition och sånger.*

Innehållet finns med i båda nivåer i ämnet och är formulerat på samma sätt. Innehållspunkterna kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

Språk och språkanvändning

Det centrala innehåll som behandlar språk och språkanvändning på nivå 2 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Uttal, ord, artighetsfraser och grammatiska strukturer i texter och tal som eleven möter samt i egen produktion och interaktion.*
- *Hur eleverna i egen produktion och interaktion kan uttrycka sig sammanhängande samt med tydlighet och någon variation.*

Både i nivå 1 och i nivå 2 betonas att undervisning om *uttal, ord, artighetsfraser och grammatiska strukturer* ska ske i samband med det språk som eleverna möter i olika typer av kommunikationssituationer samt i samband med deras *egen produktion och interaktion*. Undervisningen ska på nivå 2 även behandla hur man kan uttrycka sig *sammanhängande samt med tydlighet och någon variation*. Genom att eleverna får utveckla sitt ordförråd i meningsfulla sammanhang får de kunskaper om hur man kan formulera sig med *tydlighet och någon variation*. Här behöver läraren utgå från elevernas språk och språkliga produktion. Att undervisningen utvecklar elevernas ordförråd är också en förutsättning för att de ska kunna uttrycka sig tydligt och alltmer varierat.

Språk, kultur och samhälle

Det centrala innehåll som behandlar språk, kultur och samhälle på nivå 2 är formulerat i fem innehållspunkter.

- *Sveriges nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk. Nationella minoriteters fri- och rättigheter enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.*

På nivå 1 ska undervisningen behandla vilka Sveriges *nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk* är. Innehållet finns med även på nivå 2. Här ska eleverna få befästa sina kunskaper, men innehållet kan också breddas och bidra till progression. Det kan till exempel inbegripa att det finns olika varieteter av språken. Undervisningen ska även behandla vilka fri- och rättigheter som gäller för de nationella minoriteterna *enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

- *Romsk kultur, historiskt och i nutid. Jämförelse med egna erfarenheter och kunskaper.*

Innehållet som handlar om *romsk kultur* är en progression från nivå 1 genom att det i nivå 2 ska behandlas även ur ett *historiskt* perspektiv. Innehållspunkten betonar elevernas *egna erfarenheter och kunskaper*.

- *Estetiska uttryck inom romsk kultur och några romska kulturutövare.*
- *Några skönlitterära verk på romani chib och deras författare.*

På nivå 2 breddas innehållet som handlar om *estetiska uttryck inom romsk kultur* till att omfatta även *några romska kulturutövare.* I undervisningen ska eleverna även få kunskaper om *några skönlitterära verk på romani chib och deras författare.* Här avses inte att eleverna måste läsa skönlitteraturen, utan att de ska få möjlighet att känna till vissa verk, till exempel verk som är aktuella just nu eller centrala i historien, och vilka författare som har skrivit dem. Läraren kan dock med fördel välja avsnitt ur skönlitterära texter att använda i undervisningen, i de fall hela verk inte används. Om det finns elever i gruppen som identifierar sig som tillhörande en annan nationell minoritet kan även den minoritetens kultur behandlas i undervisningen.

- *Nedslag i romernas historia.*

Undervisningen ska behandla *nedslag i romernas historia.* Nedslag innebär att man fokuserar på några specifika och betydelsefulla delar av historien, till exempel en särskild tidsperiod eller en viktig samhällelig händelse. Undervisningen kan behandla särskilt sådana händelser som är relevanta för den romska identiteten, kulturarvet och språkets ställning i Sverige.

Nivå 1 Modersmål – romani chib som andraspråk (fortsättning)

Muntlig framställning och hörförståelse

Det centrala innehåll som behandlar muntlig framställning och hörförståelse på nivå 1 är formulerat i fem innehållspunkter.

- *Hörförståelse. Tydligt talad, enkel romani chib, i lugnt tempo.*

Innehållet handlar om att eleverna i undervisningen ska få träna på att förstå och tolka innehållet i *tydligt talad, enkel romani chib, i lugnt tempo.* Att lyssna och

förstå är en nödvändig del både för att kunna interagera med andra och för att själv kunna producera något.

- *Strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.*

Undervisningen ska behandla *strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.* Att kunna lyssna på andra är ett sätt att lära sig nya saker och få möjlighet att möta nya perspektiv. Det är också en förutsättning för att få till stånd en dialog mellan människor. *Strategier* för att lättare förstå talat språk och texter går ut på att man använder sin förförståelse för att göra så goda gissningar eller uppskattningar som möjligt av det man inte förstår. Läraren behöver vägleda eleverna i lyssnandet så att de får utveckla sin ”guessing competence”, det vill säga sin förmåga att dra så logiska slutsatser som möjligt om innehållet i ofullständiga eller otydliga budskap. Konkret kan detta handla om att gissa och dra slutsatser med hjälp av sammanhanget *för att uppfatta betydelsebärande ord*.

- *Strategier för att bidra till och underlätta samtal, däribland omformuleringar, gester, frågor och stödjande fraser.*

I undervisningen ska eleverna få träna på och utveckla olika kommunikativa *strategier*. Det inbegriper att göra sig förstådd och kompensera för när det är svårt att uttrycka exakt det man vill genom *omformuleringar och gester* samt att stödja samtalspartnern genom att ställa *frågor* och att använda *stödjande fraser* som bekräftar förståelse.

- *Hur ord, fasta språkliga uttryck och vardagsfraser används i talad romani chib i olika situationer samt hur olika formuleringar används för att inleda och avsluta olika typer av framställningar och samtal.*

Undervisningen ska behandla *hur ord, fasta språkliga uttryck och vardagsfraser används i talad romani chib*. På så vis ska eleverna få kunskaper som bidrar både till deras hörförståelse och till förståelsen av hur de själva kan uttrycka sig i olika typer av framställningar och samtal. Det inbegriper hur man kan *inleda och avsluta olika typer av framställningar och samtal.*

- *Muntlig framställning, däribland enkla presentationer, meddelanden och beskrivningar samt samtal om bekanta ämnesområden, vardagliga situationer och intressen.*

I undervisningen ska eleverna få träna på och genomföra *muntlig framställning*. Att eleverna får samtala *om bekanta ämnesområden, vardagliga situationer och intressen* gör att de har en förförståelse av innehållet, vilket har stor betydelse för hur de tillägnar sig det språkliga inflödet. Genom att eleverna får möjlighet att använda språket i allt fler sammanhang och samtalssituationer vidgar de sitt ordförråd och sin förmåga att variera språket. Målgruppen för en muntlig framställning kan vara liten, kanske några klasskamrater eller andra elever som talar språket, men den kan också vara en större grupp.

Skriftlig framställning

Det centrala innehåll som behandlar skriftlig framställning på nivå 1 är formulerat i en innehållspunkt.

- *Skriftlig framställning, däribland enkla meddelanden, berättelser och beskrivningar.*

I undervisningen ska eleverna få arbeta med *skriftlig framställning.* De ska få lära sig att skriva *enkla meddelanden, berättelser och beskrivningar* på romani chib, men även andra typer av enkla texter kan behandlas. Här kan läraren till exempel stödja eleverna i vilka språkliga drag och strukturer som är karaktäristiska för de olika texttyperna.

Sakprosa och skönlitteratur

Det centrala innehåll som behandlar sakprosa och skönlitteratur på nivå 1 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Strategier för att läsa och samtala om texter.*

Undervisningen ska behandla *strategier för att läsa och samtala om texter*. Dessa strategier kan handla om läsrelaterade aktiviteter, både muntliga och skriftliga, som genomförs före, under och efter läsning. Här avses ett gemensamt arbete under lärares ledning som bland annat syftar till att tillvarata elevernas egna erfarenheter och förkunskaper, väcka lust och intresse för den aktuella texten samt till att ge förbättrade förutsättningar för eleverna att både förstå textens innehåll och utveckla sitt språk.

- *Läsning av, och samtal om, korta och enkla texter på romani chib, däribland berättelser. Muntlig berättartradition och sånger.*

Undervisningen bör ge eleverna möjlighet att ofta och regelbundet läsa och samtala om *korta och enkla texter på romani chib* för att förstå egna och andras erfarenheter och livsvillkor och på så sätt vidga sina perspektiv. *Berättelser* är obligatoriskt innehåll i undervisningen, men andra texter kan ingå, till exempel poesi eller enkla beskrivande texter. Eleverna ska även få läsa för att uppleva skönlitteraturens estetiska värde. I innehållspunkten ingår *muntlig berättartradition och sånger*. Den muntliga traditionen är en del av det kulturella arvet som kan föras vidare till nya generationer med hjälp av både skolan och familjen. Den är tillsammans med den skrivna litteraturen en viktig kunskapskälla för eleverna och mötet med den bidrar till att göra dem delaktiga i en litterär tradition.

Innehållet kan med fördel kombineras med innehåll under rubriken språk, kultur och samhälle.

Språk och språkanvändning

Det centrala innehåll som behandlar språk och språkanvändning på nivå 1 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Uttal, ord, fraser och grammatiska strukturer i texter och tal som eleven möter samt i egen produktion och interaktion.*
- *Hur eleverna i egen produktion och interaktion kan uttrycka sig sammanhängande samt med tydlighet och variation.*

Här betonas att undervisning om *uttal, ord, fraser och grammatiska strukturer* ska ske i samband med det språk som eleverna möter i olika kommunikationssituationer samt i samband med deras *egen produktion och interaktion*. Att ständigt utveckla ordförrådet är av stor vikt för elevernas andraspråksutveckling. Genom att eleverna får utveckla kunskaper om romani chib och får möta kognitivt utmanande uppgifter utvecklar de sitt eget språk. Undervisningen ska även behandla kunskaper om hur man kan formulera sig *sammanhängande samt med tydlighet och variation* i både tal och skrift.

Språk, kultur och samhälle

Det centrala innehåll som behandlar språk, kultur och samhälle på nivå 1 är formulerat i tre innehållspunkter.

- *Sveriges nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk. Nationella minoriteters fri- och rättigheter enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.*

Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samerna är också ett urfolk. Sveriges nationella minoritetsspråk är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Undervisningen ska behandla vilka Sveriges *nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk* är. Det kan inbegripa att det finns olika varieteter av språken. Undervisningen ska även behandla, och bidra till elevernas förståelse av, vilka fri- och rättigheter som gäller för de nationella minoriteterna *enligt språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

- *Romsk kultur, till exempel traditioner.*
- *Estetiska uttryck inom romsk kultur, till exempel inom konst och musik.*

Kultur är inte något statiskt utan något som människor skapar genom sina dagliga interaktioner och därmed något som är i ständig omvandling. Innehållspunkterna ger läraren möjlighet att, tillsammans med sina elever, välja vad som ska studeras *inom romsk kultur*. Den enskilda gruppens sammansättning och behov kan med fördel styra detta. Om det finns elever i gruppen som identifierar sig som tillhörande en annan nationell minoritet kan även den minoritetens kultur behandlas i undervisningen.

Nivå 2 Modersmål – romani chib som andraspråk (fortsättning)

Flera av innehållpunkterna i nivå 2 är formulerade på samma sätt som i nivå 1 och kommenteras enbart där. Att innehållspunkterna är likalydande innebär att

undervisningen ska ge eleverna möjlighet att befästa sina kunskaper genom att de får fortsätta att träna på de olika delarna som framgår i det centrala innehållet. Läraren kan självklart variera det undervisningsmaterial som används i de olika nivåerna. Progressionen mellan nivå 1 och nivå 2 ligger i nivåerna som helhet.

Muntlig framställning och hörförståelse

Det centrala innehåll som behandlar muntlig framställning och hörförståelse på nivå 2 är formulerat i fem innehållspunkter.

- *Hörförståelse. Tydligt talad, enkel romani chib, i lugnt tempo.*
- *Strategier för att uppfatta betydelsebärande ord och dra slutsatser om innehållet i talad romani chib.*
- *Strategier för att bidra till och underlätta samtal, däribland omformuleringar, gester, frågor och stödjande fraser.*
- *Hur ord, fasta språkliga uttryck och vardagsfraser används i talad romani chib i olika situationer samt hur olika formuleringar används för att inleda och avsluta olika typer av framställningar och samtal.*

Innehållspunkterna ovan finns med i båda nivåer i ämnet och kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

- *Muntlig framställning, däribland presentationer, meddelanden, instruktioner och beskrivningar samt samtal om bekanta ämnesområden, vardagliga situationer, intressen, händelser och händelseförlopp.*

Eleverna ska få träna på och framföra *muntlig framställning* både i nivå 1 och nivå 2. I nivå 2 ska framställningarna inte längre enbart vara enkla och *instruktioner* tillkommer som innehåll. Här tillkommer även samtal om *händelser och händelseförlopp*.

Skriftlig framställning

Det centrala innehåll som behandlar skriftlig framställning på nivå 2 är formulerat i en innehållspunkt.

- *Skriftlig framställning, däribland meddelanden, berättelser och beskrivningar.*

Undervisningen ska behandla *skriftlig framställning* både i nivå 1 och nivå 2. I nivå 2 är framställningarna inte längre enbart enkla. Här kan läraren till exempel vägleda eleverna att utveckla sitt skrivande genom ett mer varierat ordförråd och ett utförligare innehåll samt behandla strukturella och stilistiska drag för de olika texttyperna.

Sakprosa och skönlitteratur

Det centrala innehåll som behandlar sakprosa och skönlitteratur på nivå 2 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Strategier för att läsa och samtala om texter.*
- *Läsning av, och samtal om, enkla texter på romani chib, däribland berättelser. Muntlig berättartradition och sånger.*

Innehållspunkterna ovan finns med i båda nivåer i ämnet och kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

Språk och språkanvändning

Det centrala innehåll som behandlar språk och språkanvändning på nivå 2 är formulerat i två innehållspunkter.

- *Uttal, ord, fraser och grammatiska strukturer i texter och tal som eleven möter samt i egen produktion och interaktion.*
- *Hur eleverna i egen produktion och interaktion kan uttrycka sig sammanhängande samt med tydlighet och variation.*

Innehållspunkterna ovan finns med i båda nivåer i ämnet och kommenteras på nivå 1 i denna ämneskommentar.

Språk, kultur och samhälle

Det centrala innehåll som behandlar språk, kultur och samhälle på nivå 2 är formulerat i fem innehållspunkter.

- *Språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Språkbytesprocessen och dess konsekvenser samt orsaker till behovet av revitalisering av de nationella minoritetsspråken.*

Genom att *språklagen* och *lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk* behandlas får eleverna befästa sina kunskaper om språksituationen i Sverige och om rättigheter som gäller för både individer och grupper.

Undervisningen ska också ge eleverna en förståelse för hur språkbyte kan ske – exempelvis när ett minoritetsspråk ersätts av ett majoritetsspråk – samt vilka sociala, kulturella och individuella konsekvenser detta kan få. Genom undervisning om språkbytesprocessen får eleverna också kunskaper om varför vissa språk riskerar att försvinna, och därmed också varför det finns ett behov av att revitalisera, det vill säga främja och stärka, de nationella minoritetsspråken.

- *Romsk kultur, historiskt och i nutid. Jämförelse med egna erfarenheter och kunskaper.*

Innehållet som handlar om *romsk kultur* innebär en progression från nivå 1 genom att det på nivå 2 ska behandlas även ur ett *historiskt* perspektiv. Innehållspunkten betonar elevernas *egna erfarenheter och kunskaper*.

- *Estetiska uttryck inom romsk kultur och några romska kulturutövare.*
- *Några skönlitterära verk på romani chib och deras författare.*

På nivå 2 breddas innehållet som handlar om *estetiska uttryck inom romsk kultur* till att omfatta även *några romska kulturutövare.* I undervisningen ska eleverna även få kunskaper om *några skönlitterära verk på romani chib och deras författare*. Här avses inte att eleverna måste läsa skönlitteraturen, utan att de ska få möjlighet att känna till vissa verk, till exempel verk som är aktuella just nu eller centrala i historien, och vilka författare som har skrivit dem. Läraren kan dock med fördel välja avsnitt ur skönlitterära texter att använda i undervisningen, i de fall hela verk inte används. Om det finns elever i gruppen som identifierar sig som tillhörande en annan nationell minoritet kan även den minoritetens kultur behandlas i undervisningen.

- *Nedslag i romernas historia.*

Undervisningen ska behandla *nedslag i romernas historia.* Nedslag innebär att man fokuserar på några specifika och betydelsefulla delar av historien, till exempel en särskild tidsperiod eller en viktig samhällelig händelse. Undervisningen kan till exempel behandla sådana händelser som är särskilt relevanta för den romska identiteten, kulturarvet och språkets ställning i Sverige.

Övriga kommentarer

Språkliga strategier

Strategier är vad varje språkinlärare använder både för att lära sig målspråket och i situationer där språkliga utmaningar finns. Elevernas olika strategier kan vara medvetna eller omedvetna och mer eller mindre effektiva och ändamålsenliga. Genom undervisningen ska eleverna bli medvetna om egna och andras strategier för att lära sig språk samt få stöd i att hitta effektiva strategier, både för att kommunicera och för att utveckla språkkunskaper. Undervisningen ska ge eleverna rikligt med tillfällen att utveckla och träna strategier samt att reflektera över och samtala om dem. Genom att erbjuda eleverna uppgifter och situationer där de behöver använda olika strategier kan undervisningen göra eleverna uppmärksamma på sådana, ge dem möjlighet att vidareutveckla strategierna och hjälpa dem att vidga sin repertoar av ändamålsenliga strategier.

Språkbytesprocess

Begreppet språkbytesprocess beskriver hur ett språk successivt trängs undan och ersätts av ett annat språk både på individnivå och i ett samhälle. Språkbyte sker vanligtvis över flera generationer och kan påverkas av många faktorer – såsom politiska beslut, assimilation, bristande stöd från samhället, eller en önskan att anpassa sig till majoritetsspråket för att få bättre utbildnings- och arbetsmöjligheter. Första steget kan vara att språket inte längre används i offentliga sammanhang utan enbart med familj och släkt. När språkbytet fortskridit under flera generationer används språket allt mindre av allt färre och till sist förs språket inte längre vidare till barnen.

Språkbyte är inte bara en språklig förändring, utan även en kulturell och identitetsmässig process som kan få långtgående konsekvenser för individers och

gruppers känsla av tillhörighet, kulturarv och rättigheter. Att förstå denna process är centralt för att kunna diskutera behovet av revitalisering – alltså arbetet med att bevara och stärka språk som riskerar att försvinna.

Språkrevitalisering

Språkrevitalisering handlar om att stärka och bevara ett språk vars användning minskar eller som redan har förlorat många av sina användare. Det är ett medvetet arbete för att motverka effekterna av språkbyte.

Språkrevitalisering kan ske på flera sätt – till exempel genom att införa språkundervisning i skolor, erbjuda språkkurser för vuxna, producera media och litteratur på språket, eller skapa möjligheter att använda språket i vardagslivet, inom familjen och i offentliga sammanhang. Det handlar också om att öka språkets status i samhället, så att det blir något människor känner stolthet över och vågar använda.

Att arbeta med språkrevitalisering är inte bara en språklig insats, utan också ett sätt att skapa upprättelse, stärka kulturell mångfald och ge framtida generationer möjlighet att återta ett språkligt och kulturellt arv.